

Ergenlerde Kaygı Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Atılğan ERÖZKAN^a

Muğla Üniversitesi

Öz

Bu araştırmada ergenlerin kaygı duyarlılığı ile ebeveynlerinin algılanan tutumları arasındaki ilişkiler ve algılanan ebeveyn tutumlarının kaygı duyarlılığını yordamaki rolü incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Muğla il merkezindeki farklı liselerde öğrenim gören 545 kişi (255 kız; 290 erkek) oluşturmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Kaygı Duyarlılığı İndeksi-Düzeltilmiş ve Ana-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Kaygı duyarlılığı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi; kaygı duyarlılığını yordayan değişkenler için adım sal çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma bulguları, kaygı duyarlılığı ile demokratik ebeveyn tutumu arasında anlamlı negatif; koruyucu-istekçi ve otoriter ebeveyn tutumları arasında ise anlamlı pozitif ilişkilerin olduğunu ve demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter ebeveyn tutumlarının kaygı duyarlılığını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler

Kaygı Duyarlılığı, Ebeveyn Tutumları, Ergenler.

Ergenlik, tarihsel olarak çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak görtülse de, kendine özgü özellikleri olan gelişimsel bir dönem olduğu görüşü yaygın olarak kabul görmektedir. Ergenlik, önemli biyopsikososyal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Sevinçleri, mutlulukları, hüznü ve acılarıyla hem bireysel, hem de toplumsal olarak insan yaşamının diğer dönemlerinden daha fazla değişimin gözlemlendiği bir yaşam evresidir. Bu yaşam evresini olumlu ve olumsuz yönleriyle anlayabilmek için, ergeni gelişimsel özellikleri, yaşadığı aile, fiziksel, toplumsal ve kültürel yaşam çevresi içerisinde ele almak gerekir (Compas, Hinden ve Gerhardt, 1995; Lerner ve ark., 1996). Hemen hemen bütün toplumlarda ergenlik dönemi fırtınalı geçen bir dönem olarak gösterilmektedir. Ergenlik dönemi geli-

şimsel olarak sıklıkla duygusal dalgalanmalara, kaygı ve depresyon belirtilerine yol açabilen bir dönemdir. Normal ilerleyen bir ergenlik süreci bile ergen ve ailesine güçlükleri ve bundan doğan riskleri beraberinde getirebilir. Bu bağlamda ergenlik döneminde en sık yaşanan duygulardan birinin kaygı olduğunun belirtilmesi gerekir (Tahiroğlu, Avcı ve Çekin, 2008).

Genel anlamda kaygı insan yapısında mevcut, çevresel ve psikolojik olaylara gösterilen duygusal tepki olarak; dar anlamda ise, kaynağı ve başlangıcı bilinçli olmamasına rağmen bilinçli bir şekilde hissedilen, beraberinde terleme, sararma gibi fizyolojik değişimlerin de görüldüğü bir yaşantı olarak tanımlanabilir. Kaygının geleceğe yönelik endişe ve gerginlik durumu olarak, bilinmeyen ve anlaşılmayan bir tehlikeyi beklemek bağlamında bireyde huzursuzluk ve gerginlik uyandırdığı da vurgulanmaktadır (Dağ, 1999).

Alanyazında kaygıya ilişkin farklı kuramsal açıklamaların olduğu görülmektedir. Freud'a göre kaygı fiziksel ya da toplumsal çevreden gelen tehlikelere karşı bireyi uyarma, gerekli uyumu sağlama ve yaşamı

^a Dr. Atılğan ERÖZKAN Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Yardımcı Doçenttir. Çalışma alanları arasında bağlanma stilleri, red duyarlılığı, kaygı duyarlılığı, sosyal kaygı, mükemmeliyetçilik ve kisilerarası problem çözme becerileri yer almaktadır. İletişim: Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Muğla/Türkiye. Elektronik posta: atilgan@mu.edu.tr. Tel: +90 252 2111832.

stürdürebilme işlevlerine katkıda bulunur. Her birey zaman zaman kaygı duysa da Freud, nevrotiklerde bu duygunun daha sık ve daha yoğun yaşandığını belirtmektedir. Adler, kaygıya aşâğılık duygusunun neden olduğunu vurgulamaktadır. Adler'e göre birey toplumla bağlarını kaybetmiş hissettiğinde de kaygı yaşamaktadır. Jung, kaygıyı kolektif bilinçdışının özelliklerine karşı duyulan korku olarak tanımlamaktadır. Jung'a göre kaygı, kolektif bilinçdışından gelen mantık dışı güçlerin ve imajların bireyin bilincini kaplamasına karşı bireyin gösterdiği tepkidir. Rank, her çeşit kaygı ve nevrozların başlangıcını doğum travmasının bağlamaktadır. Rank'a göre doğum travmasının temelinde "anneden ayrılma" vardır ve insanın ileriki yaşamında karşılaştığı tüm ayrılıklarda -ayrılma anksiyetesi- yinelenerek kaygının temel evrensel nedenini oluşturmaktadır. Sullivan ise kaygının kişilerarası ilişkilerde bireyin ilişkilerini tehlikeye sokan durumlardan kaynaklandığını vurgulamaktadır. İnsanı kültürün bütünüleyici bir parçası olarak gören Sullivan, kaygıyı bireyin diğerleri karşısındaki başarısızlığının ifadesi olarak açıklamaktadır. Horney, kaygının içgüdüsel dürtülerin varlığına karşı geliştirilen korkudan çok baskı altına alınmış dürtülere karşı duyulan korku sonucu oluştuğuna inanmaktadır. Beck'e göre ise kaygının nedeni olayların kendisi değil, bu olayların nasıl ve ne biçimde algılanıp yorumlandığıdır. Bireyler bazı ipuçları ile karşılaştıkları zaman zarar ve tehlike beklemeyi öğrenmekte ve buna ilişkin mantık dışı inançlar geliştirmektedirler. Mantık dışı bilişler ya da korku uyandıran benlik yönergeleri ise kaygı gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Çiftler, 1985; Ertürk, 1994; Geçtan, 2003; Özusta, 1993; Ulutaş, 1999).

Bireylerin yaşamakta olduğu kaygıyla birlikte endişe, gerginlik, güvensizlik, korku, panik, şaşkınlık, tedirginlik, ağız kuruluğu, baş ağrısı, baş dönmesi, bulantı, çarpıntı, güçsüzlük, halsizlik, iştahsızlık, kan basıncı düşmesi ya da yükselmesi, kas gerginliği, mide-barsak yakınmaları, solunum sayısında artma, terleme, titreme ve uykusuzluk gibi öznel ve nesnel birçok yakınma belirtileri bulunabilmekte ve bu belirtilerin bir kısmı da kaygı duyarlığına eşlik edebilmektedir (Andrews ve ark., 2003).

Kaygı duyarlığı, kaygıya bağlı duyum ve belirtilerin zararlı fiziksel ve/veya toplumsal sonuçları olduğuna dair aşırı bir korku olarak nitelendirilmiştir. Kaygı duyarlığı kişinin yapısında bulunan ve süreklilik gösteren temel bir korkudur. Kaygı duyarlığı düzeyi yüksek olan kişiler kaygı yaşadıklarında hemen korkularına yönelik alarm durumuna geçmekte ve bu onların kaygısını şiddetlendirmektedir (Reiss ve McNally, 1985). Kaygı duyarlığı "korkmaktan korkmak" ya da "kaygıdan korkmak" olarak tanımlanan

bireysel değişken ve bilişsel bir yapıdır. (Starcevic ve Berle, 2006). Kaygı duyarlığı, kişinin kaygı belirtilerine yönelik inançlarından kaynaklanan, "kaygı belirtilerinin kendisine korkuyla tepki verme" eğilimidir (Taylor, Koch, Woody ve McLean, 1996).

Kaygı duyarlığı, "korku beklentisi modeli"nin temel dayanağını oluşturmaktadır. Bu modele göre insanlarda korku yaratan bir olaydan ya da durumdan kaçınma güdüsünün temelinde "kaygı duyarlığı" ve "kaygı beklentisi" süreçleri rol oynamaktadır. Kaygı beklentisi, kişinin "belirli bir durumda" kaygı ya da korku yaşayacağı beklentisidir (Taylor, Jang, Stewart ve Stein, 2008). Beklenti Kuramında (Reiss ve McNally, 1985) yüksek kaygı duyarlığının, kaygı korkusu ve kaygının önemli bedensel sonuçları doğurabileceği inancı ile açıklandığı görülmektedir.

Kaygı duyarlığı, kalp çarpıntısı ya da nefes darlığı hissetmekten korkma gibi kaygıdan kaynaklanan "bedensel belirtilerden korkma"; bir konu üzerinde dikkati toplayamamaktan korkma ya da kişinin kendisini tuhaf ya da boşlukta hissetmesinden korkması gibi durumları değerlendiren "bilişsel kontrolü yitirmekten korkma"; toplum içinde başkalarının kendi "kaygı belirtilerinin fark edilmesinden korkma" (örneğin, titredüğünün fark edilmesi) şeklinde tanımlanan durumları içermektedir (Reiss, 1991; Taylor, 1995).

Kaygı duyarlığı, bireylerin kalıtsal olarak kaygıyı ne kadar rahatsız edici olarak algıladıklarına ve kaygı yaşantısının sonuçlarına ilişkin inançlarına göre farklılık gösterir. Kaygı duyarlığı yüksek olan kişiler, aniden ortaya çıkan, görece daha şiddetli ve açıklanamayan fiziksel kaygı belirtilerini yanlış bir şekilde tehlikeli olarak yorumlamaya yatkın olup sıklıkla kaçınma eğilimindedirler (Starcevic ve Berle, 2006). Kaygı duyarlığı biyolojik bir yatkınlığa ek olarak psikolojik bir incinebilirlik (erken dönem yaşam olayları ve ebeveyn tutumlarından kaynaklı) de içermektedir. Psikolojik incinebilir olan bu kişiler yaşam olayları ile nasıl başa çıkılacağını bilemediklerinden, kendilerine ve dünyaya karşı güven duyguları zayıftır. Güvensizlik, güçsüzlük ya da fiziksel bütünlüğü tehlikede hissetmeyle kendini gösteren "endişe" uyumu bozucu çeşitli davranışlara yol açabilmektedir (Barlow, 2002). Kaygı duyarlığı, bireyin korku ve kaygı kaynaklı belirtilere (örneğin, kalp atışının hızlanması, terleme, kas kasılması, baş ağrısı) eğilimli olmasıyla oluşan bir duyarlık durumudur. Birey yaşadığı bu belirtilerin sonucunda, bazı negatif çıkarımlarda bulunarak, başına kötü bir "şey" geleceğine inanmaktadır. Örneğin, bir kişi kalp atışı hızlandığında korkabilir çünkü hızlı kalp atışının kalp krizi geçirme riskini

artıracağına inanır. Bir diğeri, kaygılı olmaktan korkabilir çünkü kaygılı olduğunda diğer bireyler tarafından olumsuz algılanacağını düşünebilir. Bir başkası ise kaygı belirtilerinden örneğin baş ağrısından korkabilir çünkü ona göre, bu belirtiler "aklına kaçıracağına" bir işarettir. Kaygı duyarlılığının kişiyi, ebeveynlerinden miras kalabileceğini destekleyen bazı bilgiler bulunmaktadır. Ancak, genelde kaygı duyarlılığının, geçmiş deneyimler ve yaşamın erken yıllarında meydana geldiği düşünülmektedir. Örneğin, hastalandığında ebeveynlerinin aşırı korkulu ve tedirgin tepkiler gösterdiğini gören bir çocuk, bir süre sonra normal vücut tepkilerini tehlikeli ve tehdit edici algılamaya başlar (Asmundson, 2001; Asmundson, Norton ve Veloso, 1999; Catanzaro, 1993'ten akt., Erözkan, 2011; Taylor, 1999).

Kaygı duyarlılığı yüksek kişiler kaygıdaki fiziksel duyumların çok kötü sonuçları olabileceğini düşünürler. Bu tip kişiler kalp çarpıntılarının kalp durmasına, kişinin kendisinin veya dış dünyanın gerçek dışı olduğu yünündeki geçici bir duygunun aklını yitirme ya da kontrol kaybına, titremenin alay konusu olma ya da reddedilmeye neden olabileceğinden endişe ederler. Bazı kişiler bu tür endişeleri gözlemsel öğrenme (örneğin, ebeveynlerinin stresin neden olduğu bir göğüs ağrısı ile birden alarma geçtiklerini fark ederek) ya da yanlış bilgilendirme yoluyla (örneğin, çocuğa zorlanma yaratan bir takım geçici duygularının aklını yitirmenin habercisi olduğunun söylenmesiyle) edinebilirler (Mannuzza ve ark., 2002).

Bu noktada kaygı duyarlılığının ebeveyn tutumları ile ilişkisine dönük olarak yapılan çalışmalardan yola çıkarak kaygı duyarlılığı üzerinde önemli etkilere sahip olduğu düşünülen ebeveyn tutumlarının açıklanmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar çeşitli şekillerde sınıflandırılmakla birlikte, ebeveyn tutumları bu çalışmada demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter ebeveyn tutumları olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

Demokratik ebeveyn tutumu, çocukların kişilik gelişimi için en uygun olan tutumdur. Bu tutumu uygulayan ebeveynler çocuklarına koşulsuz saygı ve sevgi gösterirler. Çocuklarını hem denetler hem de onların ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak tanırırlar. Demokratik ailede bağımsız düşünmenin teşvik edilmesi ve bireysellik önemlidir, çocuğun kendini ifade edebilmesi ve kuralların ebeveyn tarafından kontrol edilmesi yerine çocuğun kendini kontrolü daha önemlidir, çocukla ikili iletişim kanalları açık ve sıcaktır. Demokratik aileler sıcak ve kabule yatkın ve genellikle çocuğa koşulsuz destek sunarlar. Ebeveynlerin davranışları birbirleriyle tutarlı, kararlı ve güven vericidir. Belli

sınırlar içinde çocukların bazı davranışları yapmalarına izin verilir ve böylece onların sorumluluk duygusunun gelişmesine uygun ortam hazırlanmış olur. Çocuk kendini bulunduğu ortamlarda daha rahat hissedebilir, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilir, özgüveni artar, iletişim becerisi gelişir ve karar verme stratejilerini etkin kullanmaya başlayabilir. Ebeveynler her çocuğun kendine özgü bir gelişim kapasitesi olduğunu bilir, bu nedenle çocukların özgürce gelişmesi, yeteneklerini ortaya çıkarması ve kendini gerçekleştirme için verilir (Baumrind 1967, 1971; Kulaksızoğlu, 2003; McGillicuddy, Rychtarik, Morshelmer ve Burke 2007; Özen, 2001; Yıldırım, 2006). Landis ve Stone (1952) demokratik tutumun egemen olduğu ailelerden gelen liseli ergenlerin kararlı, bağımsız ve kendi kendini yönetebilen başarılı bireyler olduklarını; ebeveynlerin demokratik ve eşitlik tanıma tutumunun ergendeki duygusal alan ve davranış sorunlarını, çeşitli durumlar karşısında güçlük yaşamayı azalttığını vurgulamışlardır.

Koruyucu-istekçi ebeveyn tutumunda, ebeveynler çocukları aşırı korur ve denetler. Çocukların yapabileceği pek çok şey ebeveyn tarafından yapılar ve böylece çocukların yaşayarak öğrenmelerinin önüne geçilmiş olur. Her konuda gereğinden fazla müdahale edilerek, çocukların kendilerine yeter hale gelmelerine ve kendilerine güvenmeyi öğrenmelerine engel olunur (Navaro, 1989). Böylece kendi başına karar veremeyen, bağımlı çocuklar yetiştirilir (Baumrind, 1966; Çağdaş ve Seçer, 2004; Dökmen, 1996; Kulaksızoğlu, 1998). Ebeveynlerin aşırı koruyucu yaklaşımı çocuğun kendine güven duymasını engelleyerek, psiko-sosyal gelişimini de zedelemektedir. Çocuğun sosyal gelişiminde büyük rolü olan ebeveynlerin yanlış ve aşırı koruyucu tutumuyla çocuk kendine güvenini sağlayamamakta, birey olarak girişimci ve sosyal bir kişi olmasına fırsat verilmemekte ve duygusal kırıklıkları olan bir kimse haline gelmektedir. Ebeveynleri tarafından aşırı derecede korunan çocuk, bu durumu hayatı boyunca sürdürerek gelecekte eşinden de aynı şeyi bekleyebilmektedir (Yavuzer, 2005). Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler, çocukların zarar görmemesi için onlara sorumluluk vermezler, bunun sonucu olarak çocuklar kendi kişiliklerini geliştiremezler ve başkalarından destek almadıkça bir şey yapamazlar. Bu türden tutum gösteren ebeveynlerin çocuklarının problemlerle karşılaşma fırsatları olmaz, çocuk olmak istediği ve olması istenen kimlik arasında sürekli çatışma yaşayabilir. Ebeveynlerin sağladığı elverişsiz ortam, çocukların kaygı ve fiziksel saldırganlık gibi olumsuz psikolojik davranışlar sergileyebilmesine yol açabilmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2004).

Otoriter ebeveyn tutumu, çocuğun kendine olan güvenini kaybetmesine yol açan, çocuğun kişiliğine önem vermeyen bir tutumdur. Ebeveynin uyguladığı katı disiplinin yüzünden çocuk her kurala uymak zorunda bırakılmaktadır. Baskı altında bırakılan çocuk, sessiz, nazik ve dürüst olmasına karşılık sili, çekingen, başkalarından kolayca etkilenen kişiliğe sahip olmaktadır. Böyle bir aile ortamında "zor yoluyla denetleme" ve "sevgiyi esirgeyerek denetleme" durumları hakim olmaktadır. Sürekli denetlenen çocuk hangi hareketine karşı ne tepki alacağını bilemediğinden dolayı sürekli kaygı halindedir (Yavuzer, 2005). Otoriter ebeveyn tutumunun egemen olduğu ailelerden gelen çocuk ve ergenler, problem davranışlar sergilemeyen veya bu tür davranışlara katılmayan ve kabul edilir düzeyde bir okul başarıları gösterirken buna karşılık benlik saygısı düşük, olumsuz değerlendirilme kaygıları yüksek, depresyona girme riskleri yüksek ve problemle baş etme becerileri düşük kesimi oluşturmaktadır (Maccoby ve Martin, 1983). Otoriter ailelerde, kurallar egemendir ve bu kurallar katı bir şekilde uygulanır, bu ailelerde sadakate değer verilirken çocukla ikili iletişime girilmez. Ayrıca otoriter tutum sergileyen ailelerin bu süreçte kontrolü daha çok ellerinde bulundurmamak istemeleri ve çocuğun kendi istekleri dışına çıkmaması için baskı yapmalarını beklenen bir davranıştır. Bu nedenle otoriter tutum sergileyen ailelerin çocukları sürekli korku ve kaygı içerisinde yaşarlar (Özen, 2001).

Alanyazında çocukluk döneminde maruz kalınan ve kişilerde kaygı ve depresyona neden olan ebeveyn davranışlarının kaygı duyarlılığının artmasına neden olabileceği belirtilmiştir. Scher ve Stein (2003), "tehdit edici ebeveyn davranışlarının", toplumsal olarak gözlemlenebilir kaygı belirtilerini, "düşmanca ve reddedici tutumların" ise bilişsel kontrol kaybına ilişkin korkuyu özgül olarak yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca çocukların, ebeveynlerinin alkol ve madde kullanımını ya da öfkeleri nedeniyle "kontrolsüz davranışlarına maruz kalmaları" da yüksek kaygı duyarlılığı ile ilişkili bulunmuştur (Watt, Stewart ve Cox, 1998).

Yukarıda sunulan bilgiler ışığında kişi içi ve kişilerarası olumsuz sonuçları olduğu düşünülen kaygı duyarlılığının ebeveyn tutumları ile olan ilişkisinin incelenmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı bir grup lise öğrencisinde kaygı duyarlılığı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkilerin ve ebeveyn tutumlarının kaygı duyarlılığının önemli yordayıcıları olup olmadığını ortaya konmasıdır.

Yöntem

Model

Bu araştırma, lise öğrencilerinin yaşadıkları kaygı duyarlılığı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik niceliksel ve ilişkisel bir çalışmadır.

Çalışma Grubu

Araştırmada seçkisiz küme örnekleme yöntemi ile Muğla il merkezindeki farklı türdeki her bir lisenin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarından seçkisiz olarak birer sınıfa ulaşarak veri toplanmaya çalışılmıştır. Araştırma grubu, 255'i (%45) kız ve 290'ı (%55) erkek olmak üzere toplam 545 öğrenciden oluşmaktadır. Yaş ortalaması 16.71, standart sapması 1.33 (15-18) olan araştırma grubunun %27.4'ü 1. sınıf öğrencisi iken, %23.3'ü 2. sınıf, %26.5'i 3. sınıf ve %22.8'i 4. sınıf öğrencisidir. Araştırma grubunun, 154'ü (%28.2) genel lise, 131'i (%24) Anadolu lisesi, 101'i (%18.6) öğretmen lisesi ve 159'u (%29.2) meslek lisesi öğrencisidir. Öğrencilerin %51.7'sinin yaşı 15-16 arasında iken, %48.3'ünün yaşı 17-18 arasındadır.

Veri Toplama Araçları

Kaygı Duyarlılığı İndeksi-Düzeltilmiş: Taylor ve Cox (1998) tarafından geliştirilmiş 36 maddeden oluşan ve (0) çok az (4) çok fazla şeklinde derecelenen 5'li likert tipi bir ölçektir. Türkçeye uyarlama çalışmaları Çakmak (2006) tarafından yapılmış ve 36 maddenin ölçeğin özgün formunda olduğu gibi solunum ile ilgili belirtilerden korkma; kalp-damar hastalıkları ile ilgili belirtilerden korkma; bilişsel kontrolü kaybetmekten korkma ve sosyal ortamlarda fark edilebilir kaygı belirtilerinden korkma şeklinde dört faktör altında toplandığı ve dört faktörün toplam varyansın % 47.63'ünü açıkladığı görülmüştür. Ölçek aynı zamanda genel bir kaygı duyarlılığı puanı da vermektedir. Ölçek yüksek iç tutarlık göstermektedir ($\alpha=.93$). Alt ölçekler arasındaki güvenilirlik katsayıları .79 ile .88 arasındadır, ayrıca ölçek yüksek test-tekrar test güvenilirliği göstermektedir .83. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (Spielberger, Gorsuch ve Lushene, 1970) ile .62; Beck Depresyon Envanteri (Beck, Rush, Shaw ve Emery, 1979) kriter olarak kullanıldığında ise korelasyon katsayısı .49 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada 36 maddenin ölçeğin özgün formunda olduğu gibi dört faktör altında toplandığı ve dört faktörün toplam varyansın % 45.68'ini açıkladığı görülmüş olup, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı

genel kaygı duyarlılığı için .86 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada veri analizleri genel kaygı duyarlılığı puanı esas alınarak yapılmıştır.

Anne-Baba Tutum Ölçeği: Anne-Baba Tutum Ölçeği, Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş, daha sonra Eldeleklioğlu (1996) ve (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005) tarafından revizyonu yapılmıştır. Demokratik ve koruyucu-istekçi alt ölçeği için faktör yükü en yüksek 15'er, Otoriter alt ölçeği için ise 10 madde seçilerek toplam 40 maddelik anne-baba tutum ölçeği oluşturulmuştur. Anne-baba tutum ölçeğinin iç tutarlılığı Cronbach Alfa formülü ile hesaplanmış ve bulunan alfa katsayıları demokratik tutum alt ölçeği için .89, otoriter tutum alt ölçeği için .78, koruyucu-istekçi tutum alt ölçeği için .82 bulunmuştur. Anne-baba tutum ölçeğinin kararlılık düzeyini ölçmek için test tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Korelasyon değerleri demokratik tutum alt ölçeği için .92; otoriter tutum alt ölçeği için .79; koruyucu-istekçi tutum alt ölçeği için .75 olarak bulunmuştur. Anne-baba tutum ölçeği maddelerine verilen cevaplar, beş basamaklı Likert tipi bir ölçekte derecelenecek şekilde düzenlenmiştir. Her madde için cevaplar 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir. Katılımcılardan hiç uygun değil (1), çok az uygun (2), kısmen uygun (3), oldukça uygun (4), tamamen uygun (5) gibi Likert tipi beş seçenekten anne ve babaları için en uygun olan ifadenin seçilmesi ve işaretlenmesi istenmektedir (Eldeleklioğlu, 1996'dan akt., Erözkan, 2009). Bu çalışmada 40 maddenin ölçeğin özgün formunda olduğu gibi üç faktör altında toplandığı ve üç faktörün toplam varyansın % 41.13'ünü açıkladığı görülmüş olup, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları demokratik tutum alt ölçeği için .87, otoriter tutum alt ölçeği için .77, koruyucu-istekçi tutum alt ölçeği için .83 olarak bulunmuştur

İşlemler

Muğla İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden uygulama izni alındıktan sonra, veri toplama işlemi öğrencilere yanıtlamaları için uygun ortam yaratılarak, yeterli süre verilerek, sınıf ortamında ve gruplar halinde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri analizinde veriler hatalı ya da eksik değer, aykırı değer ve çoklu bağlantı açısından incelenmiş, yanlışlıkla hatalı girildiği düşünülen değerler hatalı değer analizinde düzeltilmiştir. Eksik

değer analizinde, rastlantısal olarak çok az sayıda boş bırakılan maddelerin yerine beklenti bütümme (Expectation-Maximization) algoritması yoluyla atama yapılmıştır. Aykırı değer analizinde ise $\chi^2_{12,0.01} = 32.90$ tablo değerinin üzerinde bir Mahalanobis (1936) uzaklık değerine sahip olan aykırı değerlerin yer aldığı 13 gözlem veri setinden çıkarılmıştır. Regresyon analizinin varsayımsal kriterleri araştırmanın deneysel olup olmamasıyla yakından ilişkilidir. Green ve Salkind (2008)'in önerdiği deneysel olmayan araştırmalar için kullanılacak çoklu regresyon analizinde seçkisiz etkiler modeline (random-effects model) ilişkin varsayımsal kriterler olan; değişkenlerin çoklu değişkende normal dağılım göstermesi ve katılımcıların evrenden seçkisiz olarak seçilmiş olması kriterleri bu araştırma verisinde incelenerek regresyon analizi için gereken yeterliğin sağlandığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırma verisinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin doğrusallığı, varyansın homojen dağılımı, hata bağımsızlığı (indipendence of error terms) ve hata dağılımının normalliği kriterlerinin de karşılandığı gözlenmiştir. Regresyon analizinde katılımcı sayısının her bağımsız değişkenin 5 katı kadar olması gerektiği belirtilmektedir (Me-yers, Gamst, & Guarino, 2006). Araştırmaya 545 katılımcı katılımı ve istenen düzeyin fazlasıyla karşılandığı anlaşılmıştır. Bağımsız değişkenler arasındaki ikili korelasyonların düşük düzeyde çıkmış olması değişkenler arası çoklu bağlantının (Multicollinearity) olmadığını göstermiştir. Varyans bütümme faktörü (Variance Inflation Factor) değerinin 5'in altında; tolerans değerinin .20 den yüksek ve koşul indeksinin 30'dan küçük olduğu görülmüş sonuç olarak veri setinde 545 gözlem kalmıştır.

Araştırmada kaygı duyarlılığı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi; araştırmanın bağımlı değişkeni olan kaygı duyarlılığını yordayan bağımsız değişkenlerin (ebeveyn tutumlarının) belirlenmesi için adimsal çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Verilerin analizinde .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde öğrencilere uygulanan Kaygı Duyarlılığı İndeksi-Düzeltilmiş ve Anne-Baba Tutum Ölçeği'nden elde edilen verilerin analizi sonucu ortaya çıkan bulgular açıklanmıştır.

Kaygı Duyarlılığı ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkiler

Kaygı duyarlılığı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu ile analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmuştur. Tablo 1'de görüldüğü gibi kaygı duyarlılığı ile ebeveyn tutumlarının alt boyutlarından demokratik ebeveyn tutumu ($r=-.36, p<.01$) arasında orta düzeyde ve negatif yönde; kaygı duyarlılığı ile koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ($r=.39, p<.01$) ve otoriter ebeveyn tutumu ($r=.44, p<.01$) arasında ise orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 1.
Kaygı Duyarlılığı ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki Korelasyonlar

DEĞİŞKEN	Demokratik	Koruyucu-istekçi	Otoriter
Kaygı duyarlılığı	-.36**	.39**	.44**

** $p<.01$

Kaygı Duyarlılığını Yordayan Faktörler

Kaygı duyarlılığının önemli yordayıcıları adimsal çoklu regresyon analizi ile incelenmiş ve Tablo 2'de sunulmuştur. Tablo 2'de yapılan regresyon işlemi sonucunda her üç ebeveyn tutumunun da kaygı duyarlılığının önemli yordayıcıları olduğu ve özgül katkılarının model içerisinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($R=.54, R^2=.29, F=36.902, p<.001$). Üç ebeveyn tutumunun kaygı duyarlılığındaki toplam varyansın %29'unu anlamlı düzeyde açıkladıkları görülmektedir. Kaygı duyarlılığının ebeveyn tutumları tarafından yordanmasına ilişkin t testi sonuçlarına göre demokratik ebeveyn tutumu ($t=-4.327, p<.001$), koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ($t=4.519, p<.001$) ve otoriter ebeveyn tutumunun ($t=4.841, p<.001$) kaygı duyarlılığının önemli yordayıcıları olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.
Kaygı Duyarlılığına İlişkin Adimsal Çoklu Regresyon Analizi

	R	R ²	F	t
Kaygı duyarlılığı	.54	.291	36.902***	
Demokratik ebeveyn tutumu				-4.327***
Koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu				4.519***
Otoriter ebeveyn tutumu				4.841***

*** $p<.001$

Tartışma

Bu araştırmanın sonuçları bağlamında ebeveyn tutumları ile kaygı duyarlılığı arasında anlamlı ilişkilerin olduğu ve ebeveyn tutumlarının ergenlerin kaygı duyarlılığını yordayan önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Araştırmada ebeveyn tutumları ile kaygı duyarlılığı arasındaki ilişkilere yönelik olarak demokratik ebeveyn tutumu ile kaygı duyarlılığı arasında negatif yönde bir ilişki bulunurken; koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ve otoriter ebeveyn tutumu ile kaygı duyarlılığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Ayrıca demokratik ebeveyn tutumu, koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ve otoriter ebeveyn tutumunun kaygı duyarlılığının önemli yordayıcıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında farklı araştırma bulgularının ebeveyn tutumları ile kaygı arasındaki bağlantıya dikkat çektikleri görülmektedir.

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre (1969) bağlanma, kişinin kendisi için önemli gördüğü bir başkasına (genellikle bağlanma figürüne) karşı geliştirdiği güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır. Birincil bağlanma figürüne (genellikle anneye) karşı geliştirilen bu duygusal bağların, çocuğun psikolojik gelişiminde diğer bakucularına (genellikle baba) göre daha kritik bir önem taşıdığı bilinmektedir. Çocuk, erken yaşta bakıcısıyla olan ilişkisinde bakıcının tepkileri temelinde zihinsel modeller geliştirmekte ve bu modeller kişinin daha sonra kişilerarası ilişkilerini yönlendiren bir rehber görevi görmektedir. Çocukluk döneminde güvenli bağlanmanın oluşmamasının yaşamın diğer evrelerinde süregelen kaygı için bir risk oluşturabileceği düşünülmektedir. Bu noktada ebeveyn tutumlarının kaygının oluşumundaki önemli etkisi dikkat çekmektedir.

Kaygının oluşumunda ebeveyn tutumlarına bağlı olarak geçmişte yaşanmış olan olumsuz yaşantılar, bireyin biyolojik durumu ve içinde bulunulan sosyal koşullardan söz etmek mümkündür (Dayhoff, 2000). Gorman, Kent, Sullivan ve Coplan (2000) kaygı üzerinde ebeveyn tutumlarının açık etkileri olduğunu ve farklı ebeveyn davranışlarının kaygıya bağlı güçlükleri etkilediği yönünde güçlü kanıtlar olduğunu belirtmişlerdir. Gorman ve arkadaşlarına göre ebeveynler çocuklukta bazı etkinliklerin muhtemel olumsuz sonuçları üzerinde odaklanarak ya da sıklıkla eleştirel ve olumsuz geri bildirimlerde bulunarak çocukluk kaygısını arttırabilmektedirler. Soğuk ve eleştirel bir ortama maruz kalan çocuklar ise kırılgan ve yetersiz olacakları bir iç model geliştirebilmektedirler. Ayrıca kendileri kaygılı olan ebeveynler kendi özgül korkularını doğrudan model olarak sunup çocuklarına aktarabilmekte

ya da kaygı ve korkularla yüzleşme ve azaltmayı öğretmede yetersiz kalabilmektedirler. Olumsuz yaşam olaylarının yoğunluğu ve kusurlu ebeveyn tutumları kaygılı çocukların neden depresif olarak büyüdükleri ve bu bireylerde neden bir ya da birkaç kaygı bozukluğunun geliştiğinin anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Kaygı bulaşıcı bir duygu olduğundan çocuğun çevresindeki kaygılı insanların (ebeveyn veya öğretmen gibi otorite figürlerinin) varlığı ve bunların çocuk tarafından algılanması veya özdeşim kurulumasıyla gelişebilmektedir. Çocuklar ebeveynlerinin veya onların yerine geçen kişilerdeki kaygı, kızgınlık ve düşmanlık gibi çeşitli heyecanları algılayabilmekte, zihinlerinde yeni bağlantılar kurarak çevredeki bazı kişiler ve durumlar karşısında da kaygı duymaya başlayabilmektedirler (Çifter, 1985; Geçtan, 2003). Çocuğun topluma uyumunu ve iletişim şeklini belirleyen önemli bir faktör çocukluk döneminde ebeveyn tutumlarından etkilenen kendisine yönelik algısıdır. Çocuğun kendisine yönelmiş olduğu olumsuz değerlendirmenin boyutu, içinde yaşanılan sosyal çevreyle kurulan iletişimi etkiler. Bu olumsuz değerlendirmenin artmasına paralel olarak çocuğun kişilerarası ilişkilerde yaşadığı duygulardan birisinin de kaygı durumu olduğu söylenebilir. Kaygı, bireyin hayatında dönem dönem yaşadığı ve gelecek yaşamda da güçlük içine gireceği olaylarla karşılaşma düşüncesi ile şekillenen güvensizlik, kararsızlık ve çatışma hissettiği durumlar karşısında gösterdiği tepkidir. Kaygı, bireyin ruhsal yapısını tehlikeye koyan durumlardan biri olması itibarıyla, sosyal bir varlık olan insanın iletişim biçimlerini de etkilemektedir (Kaya, 2001).

Baldwin, McIntyre ve Hardaway (2007) otoriter davranışlar sergileyen ebeveynlerin çocukları ile demokratik tutuma sahip anne babaların çocuklarını inceledikleri araştırma sonucunda demokratik tutumun egemen olduğu aile ortamında yetişen çocukların olumlu kişilik özelliklerine sahip olduğu; otoriter tutumun egemen olduğu ailelerde yetişen çocukların ise çok kararsız bir ruh hali içinde oldukları, yeni fikirler üretmedikleri, daha fazla korku ve kaygı yaşadıklarını belirlemişlerdir.

Horney'e (1945) göre kaygı, ebeveyn ile çocuk arasındaki bozuk ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Kusurlu ebeveyn tutumları (baskıcı, reddedici, kaygılı vb.) temel kaygıyı oluşturan en önemli etmenlerdir. Çocuğuyla sağlıklı bir iletişim kuramayan, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmayan, hoşgörülü ve anlayışlı davranmayan ebeveyn tutumları sonucunda çocuklarda kaygı belirtisi görülmektedir. Fromm (1995) da Horney gibi kaygının oluş-

masında en önemli etmen olarak kusurlu ebeveyn tutumlarından söz etmektedir. Ona göre çocuğun yetişmesinden sorumlu olan kişilerin çocuğa karşı ilgisiz davranmaları çocuğa yalnızlık duygularına yol açar. Bu durum ise onda çaresizlik ve kaygı duygularını oluşturur. Adler (1963) ise çocuğa karşı ilgisiz davranmanın, çocuğu reddetmenin çocukta aşağılık duygusu uyandıracığını bunun da kaygıya dönüşeceğini belirtmektedir. Küçük (1987) eşler arası çatışmalı evliliğin, baskı ve cezalandırıcı tutumu olaylayan ebeveyn tutumunun çocukların kaygı düzeyini yükselttiğini ve bu bireylerin benlik kavramlarının olumsuz olduğunu bildirmektedir.

Otoriter ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları kaygının oluşumunda önemli bir rol oynamakta; sınırlayıcı ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu çocuğun bağımsızlık ve özerklik yeteneklerini kısıtlamakta ve bu durum da ebeveyne bağımlılık olarak geri dönmektedir. Ebeveynin ilgisiz ve dışlayıcı tavırları, çocukta güçlü bir şekilde enaylanma ve kabul görme ihtiyacı duymasına neden olabilmektedir. Ebeveynler çocuğun gerçek ihtiyaçlarına önem vermediğinden, bu tür davranışlar çocukta yanlış değerlendirilme korkusunun ve kaygının gelişmesine de neden olabilmektedir (Chorpita ve Barlow, 1998; Manassis ve Bradley, 1994; Rapee, 2001).

Özellikle ergenlik döneminde ebeveyn ya da diğer yetişkinlerin alaycı ve küçük düşürücü tutumları ergen üzerinde yıkıcı etkiler yaratmaktadır. Bunun yanında ebeveynlerin tutarsız davranışları ergeni şaşkınlığa düşürmekte ve bu şaşkınlık, yarattığı kaygının yanı sıra zaman zaman ortaya çıkan kaygı duygularıyla baş edebilmek için gerekli olan savunma yöntemlerinin geliştirilmesini de engellemektedir (Geçtan, 2003). Sargın (1990) ve Ök (1990) olumsuz tutum ve davranışlarda bulunan ebeveynlerin 13-16 yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Ergenliğin ilk yarısındaki bireyler ebeveynlerinden ve çevredeki diğer yetişkinlerden bağımsız olma ve belirli bir kimliğe sahip olma konusunda yeni haklar talep etmekte ve bu yüzden ebeveynleri ve diğer yetişkinlerle (öğretmen gibi) sürtüşmelere girmektedirler. Ergenlik çağının ilk yarısındaki bireylerin otoriteye karşı olma, yetişkin değerlerine karşı çıkma, başına buyruk olmayı isteme gibi çağına has özellikleri ebeveyn ile çatışmaları artırmakta bu durum onların fiziksel olarak örselenmelerine ve kaygıya sebep olmaktadır (Kulaksızoğlu, 2005). Erkan (2002) ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, ebeveyn tutumları ve ailede görülen risk faktörlerini incelediği çalışmasında, ebeveyn tutumlarının olumsuz değerlendirilmekten korkma, sosyal ka-

çınma ve huzursuzluk ölçeği puanları üzerindeki temel etkisini anlamlı bulmuştur. Koruyucu-istekçi ve otoriter ebeveyn tutumlarına maruz kalan ergenler olumsuz değerlendirilmekten korkma, sosyal kaçınma ve huzursuzluk ölçeklerinden yüksek puan alırken, demokratik ebeveyn tutumuna sahip ergenlerin aynı ölçekten düşük puan aldıkları bulunmuştur.

Otoriter ebeveynin olduğu ailede uygulanan sıkı disiplin kuralları ve eğitimde cezaya başvurulması çocukta düşük benlik saygısına yol açmakta, çocuğun kaygılı ve nörotik bir kişilik geliştirmesinde önemli etken olmaktadır. Bunların yanı sıra ebeveynleri otoriter olan gençlerin çevrelerine körü körüne uyan, başarılı ancak sosyal konularda kendilerini daha az güvenli, depresyona, suçluluğa ve madde kullanımına daha yatkın oldukları belirtilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005'ten akt., Erözkan, 2009). Otoriter ebeveyn tutumu öğrencileri olumsuz bir biçimde etkileyerek onlarda depresyona, olumsuz benlik ve kaygıya yol açarken, demokratik ebeveyn tutumu depresyon, olumsuz benlik ve kaygıyı engelleyici yönde olumlu bir etkiye sahiptir (Düzgün, 1995). Kısıtlayıcı, sıkı disiplinli ve reddedici ebeveyn tutumunun çocukta ruhsal probleme, dolayısıyla kaygı, olumsuz benlik algısı ve düşük sosyal ilişki düzeyine yol açtığı bilinmektedir.

Sosyal öğrenme kuramında, olaylara kaygı duyarak tepki gösteren ebeveyn ya da kişilerden etkilenen bireyin, benzer olaylar karşısında aynı tepkileri gösterdiğine inanılır (Bandura, 1997). Kaygı duyulmasının gelişimi klasik, edimsel ya da gözlemsel koşullanmalar bağlamında üç tür birincil öğrenme düzeyine herhangi biriyle gerçekleştirilmektedir. Model aldıkları kişilerin -özellikle ebeveynlerin- kaygı belirtilerinden korkması, bunları sözel ifade etme biçimleri ve bu belirtilerin zararları konusunda çocuğa aktarılan inançlar, yüksek kaygı duyarlılığı gelişimine yol açabilmektedir. Bu bağlamda kaygı duyarlılığının tamamen öğrenilmiş ebeveyn tutumuna bağlı olarak ve/veya genetik etkenlerden etkilenmiş bir yapı olarak açıklandığının belirtilmesi gerekmektedir (Reiss ve McNally, 1985). Kaygı duyarlılığının psikodinamik yapısı içerisinde yüksek kaygı duyarlılığına sahip bireylerde alışkın olunmayan durumlar karşısında "aşırı koruyucu ve kontrol edici ebeveyn davranışları ile beslenen", doğuştan gelen bir korku tepkisinin gözlemlene vuruş yapılmaktadır (Mannuzza ve ark., 2002). Kaygı duyarlılığı, kaygı ve kaygı bozukluklarına yatkınlığın nedenlerini açıklamaya çalışan bilişsel bir yapı olmasından ötürü kaygı bozuklukları için bir incinebilirlik etkenidir. Güncel olan görüş kaygı duyar-

lığının yaradılıştan gelen bir yatkınlık doğasının olduğudur. Başka deyişle, kaygı duyarlılığı bireylerde kaygıya yatkınlık oluşturan çok sayıda etkenlerden biridir. Kaygı duyarlılığının ebeveyn tutumları sayesinde öğrenildiği ya da genetik faktörlere bağlı olarak geliştiği varsayımı yapılan araştırmalarla anlaşmaya çalışılmıştır (Stein, Jang ve Livesley, 1999; Taylor ve ark., 2008).

Kuramsal tabana ve araştırma bulgularına dayalı olarak kaygının neden olduğu bilişsel, psiko-sosyal ve fizyolojik problemler ve bunlara ilişkin daha fazla kaygılanma gibi olumsuz sonuçlar doğuran ve kusurlu -özellikle otoriter ve aşırı koruyucu- ebeveyn tutumları ile karakterize olan kaygı duyarlılığının ergenlik dönemi içerisinde yer alan bireylerin iyilik hallerine doğrudan etki ederek onlarda incinebilirlikler oluşturabileceği söylenebilir. Maruz kaldıkları kusurlu ebeveyn tutumları bağlamında kaygı duyarlılığı yaşayabilen lise öğrencileri için kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin ergenlerin ruh sağlığını koruyucu ve geliştirici işlevlerinin daha etkin şekilde uygulanması gerekli görülmektedir.

Ayrıca ergenlere ve ailelerine davranış sorunlarının önlenmesi ve yaşanan sorunların sağlıklı bir şekilde çözümlenmesi için yardımcı olunması gerekmektedir. Bu doğrultuda, önleyici rehberlik hizmetleri çerçevesinde ergenlere çatışma çözümü eğitimi, öfke kontrolü, sosyal beceri eğitimi, etkili kişilerarası problem çözme becerileri, özdeğeri artırma programı gibi okul temelli programlar ile ergenlik dönemi sorunları ile sağlıklı başa çıkma yolları öğretilmelidir. Söz konusu programların ebeveynler ve eğitimciler için de yapılandırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir (Savi ve Akboy, 2009).

Okulöncesi eğitim düzeyinden başlanarak, tüm eğitim basamağındaki çocukların ebeveynlerine yönelik çalışmalar yapılabilir. Okullarda başta rehber öğretmenler olmak üzere diğer öğretmenlerce belirli aralıklarla ve ihtiyaç duyuldukları ebeveynlere çocukların içinde buldukları yaş dönemlerine göre gelişim ihtiyaçları ve diğer konularla ilgili duyarlılığı artırıcı eğitim verilmesi öngörülmektedir. Özellikle yaygın ebeveyn tutumları ve arkadaşlık ilişkilerinin önemi üzerinde durulabilir. Ebeveynlerin çocukların gelişim ihtiyaçlarını bilmesi ve etkili iletişim kurmanın yollarını öğrenmesinin çocuklarına uygun ortam oluşturmaları için önemli bir adım olacağı düşünülmektedir. Ebeveynleri ile iletişimi iyi ve ihtiyaçları doğru şekilde karşılanan, yeterli sosyal çevresi olan çocukların benlik algısı olumlu yönde gelişeceğinden, ebeveynlere yönelik eğitim çalışmalarının yaygınlaştırılmasının yararlı

olacağı açıktır. Gelişimin çok hızlı olduğu ve çevresel uyaranların sürekli artarak değiştiği çocukluk ve ergenlik döneminde ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkinin biçimi önemli olmaktadır. Bu bağlamda ebeveynlerin çocukların gelişim ihtiyaçlarının farkında olmasını ve çocuklarla doğru iletişim kurmalarını sağlayacak çeşitli çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu tür çalışmalar, yurt çapındaki yaygın kurumları ve olanakları bakımından Milli Eğitim Bakanlığı yoluyla daha hızlı ve etkin hale getirilebilir (Sezer, 2010).

Ebeveynleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturur. Ebeveynler aynı zamanda çocuğa, aile ve toplumun bir üyesi olduğu bilincini aşilar ve uyum biçimlerinin temelini atar. Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanabilen ergenlik dönemindeki ergenin, sorunlarını kolaylıkla çözebilmesi ve bu geçiş evresini zorluğa uğramadan aşabilmesi, geçmişteki olumlu ebeveynlerin tutumlarına bağlıdır. Çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından yeterince sevgi, sevecenlik ve güven duygusuyla yetiştirilen ve başarılı bir disiplinin uygulandığı ortamda büyüyen çocuk, mutlu bir ergen adaydır. Daha o dönemde ebeveynleriyle başarılı bir diyalog kurabilen çocuk, ergenlik döneminde de aynı şekilde ilişkilerini sürdürerek, kişisel sorunlarını kolaylıkla çözebilir. Ebeveynleriyle iletişim kurarken dikkate alındığını ve değer verildiğini hisseden ergen, kendini daha iyi ifade eder, kendine güveni artar (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011).

Psikolojik danışma ve rehberlik alanı için katkı getirebileceği düşünülen iki önemli değişkenin ele alındığı bu çalışmanın tek bir ilin kent merkezinde, seçilmiş bir ergen grubunda yapılması ve çalışma grubunun küçük olması sonuçların genellenmesini önlemektedir. Çalışmanın ergenlerde kaygı duyarlılığı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi araştıran ilk çalışma olması bağlamında, gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, farklı örneklemelerde yapılacak benzer alan çalışmalarına gereksinim vardır. Bu türden çalışmaların, bireylerin kişi içi, kişilerarası ve akademik iyi oluşlarında önemli rol oynadığı araştırma sonuçlarıyla ortaya konan ebeveyn tutumları ve buna bağlı kaygı duyarlılığının daha iyi açıklanması bağlamında yararlı olacağı düşünülmektedir.

Examination of Relationship between Anxiety Sensitivity and Parenting Styles in Adolescents

Atilgan EROZKAN^a

Mugla University

Abstract

This research investigated the relationships between anxiety sensitivity and perceived parenting styles of adolescents and the predictive role of perceived parenting styles on anxiety sensitivity. The study group was composed by 545 (255 females; 290 males) students studying in different high schools in Mugla. The data were collected using the Anxiety Sensitivity Index-R, and Parental Attitudes Scale. Pearson Product-Moment Correlation analysis was employed to search for relationships between anxiety sensitivity and parenting styles; multiple hierarchical regression analysis was also used for explaining anxiety sensitivity. The findings showed that the democratic, protective-demanding, and authoritarian parenting styles were found to be significantly correlated to anxiety sensitivity and democratic, protective-demanding, and authoritarian parenting styles important predictors of anxiety sensitivity.

Key Words

Anxiety Sensitivity, Parenting Styles, Adolescents.

Human beings change and develop continuously throughout their life. One of the periods that these changes occur is the adolescence period. Many emotional problems, difficulties seen in adolescence are closely linked to the quality of the relationship as an infant with the first caregiver (Bowlby, 1969). In adolescence various biological, cognitive, emotional, and social changes take place, affecting the parent-child relationship (Lerner et al., 1996). Therefore, it seems necessary to clarify which factors influence parenting styles in this particular period of life (Düzgün, 1995). It is widely assumed that the nature and quality of the interactions between parents and adolescents can contribute to

young people's well-being (Bandura, 1997). Anxiety disorders have been associated with a variety of maladaptive cognitive styles (Andrews et al., 2003). For example, anxiety has been associated with increased attention to potentially threatening stimuli and a tendency to interpret neutral stimuli as threatening; lower perceived controllability of situations (Chorpita & Barlow, 1998; Çiftçi, 1985; Dağ, 1999; Ertürk, 1994; Geçtan, 2003; Özusta, 1993; Ulutaş, 1999) and increased fear and avoidance of anxiety related symptoms (Kaya, 2001; Reiss, 1991; Reiss & McNally, 1985). These reliable findings have led to some of the most widely accepted theories of anxiety development and maintenance. Anxiety sensitivity is fear of internal anxiety symptoms arising from the belief that the symptoms have harmful physical, psychological, and/or social consequences. Anxiety sensitivity refers to the extent of beliefs that anxiety symptoms or arousal can have harmful consequences (Starcevic & Berle, 2006). There is growing evidence for anxiety sensitivity as a risk factor for anxiety disorders. Anxiety sensitivity is elevated in panic disorder as well as other anxiety disorders (Gorman, Kent, Sullivan, & Coplan,

^a Atilgan EROZKAN, Ph.D., is currently an Assistant Professor at the Department of Educational Sciences, Guidance and Psychological Counseling. His research interests include attachment styles, rejection sensitivity, anxiety sensitivity, social anxiety, perfectionism, and interpersonal problem-solving skills. Correspondence: Assist. Prof. Atilgan Erozkan, Mugla University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Mugla/Turkey. E-mail: atilgan@mu.edu.tr Phone: +90 252 2111832.

2000). It is thought to contribute to the maintenance and severity of anxiety symptoms (Asmundson, 2001). Anxiety sensitivity plays an important role in shaping the risk of developing various types of fears and anxiety disorders (Taylor, 1999).

Given the importance of anxiety sensitivity for understanding these emotional problems, it is important to gain a better understanding of the nature and etiology of anxiety sensitivity (Taylor, 1995). In addition to genetic factors, and specific types of learning experiences, interpersonal factors may also play a role in the development of elevated anxiety sensitivity (Taylor, Jang, Stewart, & Stein, 2008; Taylor, Koch, Woody, & McLean, 1996). Assuming parenting styles play a central role in the development of anxiety disorders, it becomes important to understand how overprotective parenting exacerbates or spurs the development of anxiety symptoms (Adler, 1963; Baldwin, McIntyre, & Hardaway, 2007; Çağdaş & Seçer, 2004; Erkan, 2002; Navaro, 1989; Yavuzer, 2005). The theories of Chorpita and Barlow (1998), and Rapee (2001) provide insight into potential explanations for this relationship. As discussed by Chorpita and Barlow, overprotective and authoritarian parenting may decrease the child's beliefs about their capability to control events, thus leading these children to interpret more events as threatening, therefore leading them to avoid situations. Rapee would posit that parental overprotection would not only exacerbate anxiety risk by the mechanisms described by Chorpita and Barlow, but he would additionally suggest that risk is generally increased by the behaviors exhibited by the child, as these behaviors may elicit parental overprotection.

Further, parents with high levels of anxiety sensitivity may intervene more often, as they observe signs of anxiety in their children, judging these symptoms as harmful. Studies examining the relationship between early parental interactions and later psychopathology provide some evidence that parenting styles characterized by overprotection and low warmth or noncontingent parental responsiveness may be significant influences in the development of psychopathology (anxiety, depression, anxiety sensitivity etc.) (Barlow, 2002; Fromm, 1995; Tahiroğlu, Avcı, & Çekin, 2008). Anxiety sensitivity can be thought of as the fear of anxiety symptoms based on the belief that they will have harmful consequences (Asmundson, Norton, & Veloso, 1999; Erözkan, 2011). Anxiety sensitivity can account for the other behavioral and cognitive characteristics of anxiety (Dayhoff, 2000). Someone

with high anxiety sensitivity is likely to be very attentive for situations producing anxiety symptoms. For that reason, the problem of this research is to reveal the significant relationships between anxiety sensitivity and parenting styles.

Method

Model

This study is a quantitative and relational study aimed at examining the relationships between anxiety sensitivity and parenting styles. The data were collected by Anxiety Sensitivity Index-R, and Parental Attitudes Scale.

Participants

In the study, the data were collected by randomly selected one 1st, one 2nd, one 3rd, and one 4th grade class from each different type of high schools in Muğla. The research was carried out with the data gathered from 255 females (45%) and 290 males (55%) high school students. The students were in 15-18 age range and, average age was 16.71 with a standard deviation of 1.33. 27.4 % of the participants were 1st grade students, 23.3% of them was 2nd grade students, 26.5% of them was 3rd grade students, and 22.8% of them were 4th grade students.

Instruments

In the study, in order to determine the anxiety sensitivity levels of students Anxiety Sensitivity Index-Revised (ASI-R) was used which was developed by Taylor and Cox (1998). The ASI-R is a 36-item self-report questionnaire that assesses fear of anxiety-related sensations. The Turkish version of the ASI-R was adapted by Çakmak (2006) who reported an internal consistency coefficient of .93, and a test-retest reliability coefficient of .83. The parallel form validity of the ASI-R was tested with the Beck Depression Inventory (Beck, Rush, Shaw, & Emery, 1979) and State-Trait Anxiety Inventory (Spielberger, Gorsuch, & Lushene, 1970); $r=.49$ and $r=.62$. In this study, Cronbach's alpha for the scale was calculated .86. In the study, in order to determine the parental attitudes Parental Attitudes Scale (PAS) was used which was developed by Kuzgun and Eldeleklioğlu (2005). The PAS is composed of 40 items and it has three subscales (democratic, protective-demanding, and authoritarian). Answers to the PAS have been ordered in a way as to be graded in according to the 5-choice

Likert-type scale (1=nonrelevant; 2=slightly relevant; 3=partially relevant; 4=very relevant; 5=totally relevant). Cronbach alpha coefficients were calculated for each subscale. The internal consistency reliabilities were .89 for democratic, .82 for protective-demanding and .78 for authoritarian parenting styles and test-retest reliability coefficients were respectively .92, .75, and .79 (Kuzgun & Eldeleklioglu, 2005 as cited in Erözkan, 2009). In this study, Cronbach's alpha for the democratic subscale .87, protective-demanding subscale .83, and authoritarian subscale was calculated .77.

Procedures

The permit for data collection was obtained from Mugla Provincial Directorate of National Education, and the data were gathered from the randomly selected schools and classes by researcher. The data collection procedure was carried out by providing students with the appropriate environment and sufficient time for answering the questions in groups in the classroom.

Data Analysis

In this study, the analysis of relationships between anxiety sensitivity and parenting styles was performed by Pearson Product-Moment Correlation analysis and multiple hierarchical regression analysis. The data were investigated from the point of erroneous or missing values, outlier values, and multicollinearity in data analysis. The values considered to be entered erroneously were corrected in the erroneous values analysis. In the missing values analysis, randomly remaining few blank items were assigned values by Expectation-Maximization algorithm (Green & Salkind, 2008; Meyers, Gamst, & Guarino, 2006). In the outlier analysis, 13 observations, which have Mahalanobis (1936) distance value greater than the $\chi^2_{12,0.01} = 32.90$ table value, were excluded from the data set. The low level bivariate correlation values show that there is no multicollinearity among the independent variables. It has been seen that Variance Inflation Factor value is less than 5, the tolerance value is greater than .20, the condition index is less than 30, and consequently 545 observations remain in the data set.

Results

According to the results of this research there is a significant relationships between anxiety sensitivity and parenting styles and perceived parenting styles

important predictors of anxiety sensitivity for high school students. Table 1 shows that anxiety sensitivity is positively related to protective-demanding and authoritarian parenting styles, and negatively related to democratic parenting style. Table 2 shows that anxiety sensitivity is significantly explained by the democratic, protective-demanding, and authoritarian parenting styles ($R=.54$, $R^2=.29$, $F=36.902$, $p<.001$). Three parenting styles significantly explained 29.1% of the total variance in anxiety sensitivity. According to results of a *t* test that was intended to determine which parenting styles predict anxiety sensitivity, it was found that democratic style ($t=-4.327$, $p<.001$), protective-demanding style ($t=4.519$, $p<.001$), and authoritarian style ($t=4.841$, $p<.001$) were significant predictors of anxiety sensitivity. The results of the research are thought to give important information about the formation of anxiety sensitivity in adolescence.

Discussion

It has been found that there are significant relationships between anxiety sensitivity and parenting styles. It can be concluded from the research findings that adolescents' perceived negative parenting styles may be a precursor to anxiety sensitivity. There is clear evidence for a relation between perceived parenting styles and children's psychological functioning. For example, Mannuzza et al. (2002) found that perceived parental pressure correlated positively with trait anxiety and with anxiety sensitivity. Conversely, parental warmth was positively associated with active coping and negatively with anxiety (Landis & Stone, 1952). Children raised with authoritarian parenting style don't get what they need either (Eldeleklioglu, 1996; Kuzgun, 1972). They grow up to be extremely self- and other-critical. They are judgmental in the same ways their parents were judgmental of them (Kulaksizoglu, 1998). As adults, they become either very passive or withdrawn, and tremendously insecure, anxious, or they become like the abusive, controlling authoritarian that raised them. Constant parental intervention in situations of child distress or situations of perceived physical danger, may increase the likelihood of the child interpreting the physical symptoms associated with anxiety as harmful, thus, these become feelings and situations to be feared and avoided (Manassis & Bradley, 1994; Ök, 1990; Sargin, 1990). The authoritarian parent is demanding, but unresponsive to the child, tends to use punitive and harsh punishment, physical enforcement, reprimands, and prohibitive inter-

ventions (Kulaksızoğlu, 2003, 2005; Küçük, 1987). The children of authoritarian parents have been described as anxious, angry, aggressive, and having low self-esteem (Baumrind, 1966, 1967, 1971; MacCoby & Martin, 1983). These findings suggest that negative parenting styles may in fact act as a risk factor for anxiety symptoms.

Anxiety sensitivity was originally identified and defined by Reiss and McNally (1985) as the fear of anxiety-related sensations. It is thought that anxiety sensitivity develops early on in a person's life. There is even some evidence that anxiety sensitivity may be partly inherited from parents (Stein, Jang, & Livesley, 1999). However, it is generally thought that anxiety sensitivity largely develops from early experiences in life. For example, a child who sees his or her parents overreact with fear to sickness may begin to believe that certain normal bodily feelings (such as those connected with anxiety) are dangerous and threatening (Watt, Stewart, & Cox, 1998). Scher and Stein (2003) found that anxiety sensitivity mediated a relationship between early parenting experiences and current distress. In fact, anxiety sensitivity was predicted by levels of parent threat, hostility, and rejection. Indeed, parents of anxious children have been described in the literature as anxious, controlling, meddling, overprotective, rejecting, affectionless, demanding, and partial (Horney, 1945). These findings also suggest that negative parenting styles may as a risk factor for anxiety sensitivity.

The relationships with parents are crucial for children because parents prepare their children for life (Dökmen, 1996). Adolescence can be defined as a period of transition from childhood to adulthood, and he or she solve the problems easily in this transition phase depends on the positive attitudes of parents. That is, adolescents can easily solve their personal and interpersonal problems by means of establishing positive dialogue with parents (Compas, Hinden, & Gerhardt, 1995; McGillicuddy, Rychtarik, Morsheimer, & Burke, 2007; Özen, 2001; Yıldırım, 2006). Taken into account by parents, adolescents feel valued and express their feelings and thoughts better, and this process will increase their self-confidence (Erdogan & Uçukoğlu, 2011). In a healthy manner, the prevention of behavior problems of adolescents and their families is required. In this respect, it should be taught healthy ways of coping with problems in adolescence within the framework of preventive counseling services. And school guidance service should provide such as conflict resolution training, anger control, social

skills training, and effective interpersonal problem-solving skills with school-based programs for adolescents. It is thought that these programs for parents and educators to be useful (Savi & Akboy, 2009; Sezer, 2010). This research is not without limitations. First the sample consisted of adolescents who were recruited from the school setting. In as much as they represent a convenience sample, the generalizability of findings needs to be shown through replication in a more representative sample from the general population and among adolescents in other settings. Second longitudinal studies are needed to examine the role of negative parenting styles and their influence on the development of the anxiety related sensations and the processes that lead to the elevation of anxiety sensitivity. In addition, the attachment framework may help extend understanding the development of anxiety sensitivity into other samples. Taking into account these important limitations, this study adds to the knowledge based on the origins of anxiety sensitivity and its suggested relation to parenting styles, results clearly show that authoritarian and overprotective parenting styles are particularly important factors in anxiety sensitivity.

References/Kaynakça

- Adler, A. (1963). *The problem child*. New York: Capricorn Books.
- Andrews, G., Creamer, M., Crino, R., Hunt, C., Lampe, L., & Page, A. (2003). *The treatment of anxiety disorders: Clinician guides and patient manuals* (2nd ed.). Melbourne: Cambridge University Press.
- Asmundson, G. J. G. (2001). Commentary: Anxiety sensitivity and the pain experience. *European Journal of Pain*, 5, 12-15.
- Asmundson, G. J. G., Norton, P. J., & Veloso, F. (1999). Anxiety sensitivity and fear of pain in patients with recurring headaches. *Behaviour Research and Therapy*, 37, 703-713.
- Baldwin, D., McIntyre, A., & Hardaway, E. (2007). Perceived parenting styles on college students' optimism. *College Student Journal*, 41, 550-557.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- Baumrind, D. (1966). The effects of authoritative parental control on child behaviors. *Child Development*, 37, 887-907.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43-88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4, 1-103.

- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. E., & Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment* (Vol. 1). New York: Basic Books.
- Chorpita, B. F., & Barlow, D. H. (1998). The development of anxiety: The role of control in the early environment. *Psychological Bulletin*, 124, 3-21.
- Compas, B. E., Hinden, B. R., & Gerhardt, C. A. (1995). Adolescent development: Pathways and processes of risk and resilience. *Annual Review of Psychology*, 46, 265-293.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Anne baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çakmak, S. Ş. (2006). *Psychometric properties of anxiety sensitivity index-revised and the relationship with drinking motives and alcohol use in Turkish university students and patients*. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Çiftçi, I. (1985). *Psikiyatri I*. Ankara: Gata Eğitim Yayınları.
- Dağ, I. (1999). Psikolojinin ışığında kaygı. *Doğu Batı Dergisi*, 6, 167-174.
- Dayhoff, S. A. (2000). *Diagonally-parked in a paralel universe. Working through social anxiety*. New Mexico: Effectiveness-Plus Publications.
- Dökmen, Ü. (1996). *İletişim çatışmaları ve empati* (4. bs). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Düzgün, M. (1995). *Lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Eldelekioglu, J. (1996). *Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, O. ve Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1, 51-72.
- Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygı düzeyi yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Enstitü Dergisi/E Dergi* ISSI:13, 10, 120-133.
- Erözkan, A. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinde depresyonun yordayıcıları. *İlköğretim Online*, 8, 334-345.
- Erözkan, A. (2011). Sosyal kaygının kaygı duyarlılığı, benlik saygısı ve kişilerarası duyarlılık açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10, 338-347.
- Ertürk, S. (1994). *Anksiyete bozukluklarında işlevsel olmayan tutumların ölçülmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Fromm, E. (1995). *The art of loving (Classics of personal development)*. Re-issue Edition. London: Thorsons.
- Geçtan, E. (2003). *Psiko-dinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gorman, J. M., Kent, J. M., Sullivan, G. M., & Coplan, J. D. (2000). Neuroanatomical hypothesis of panic disorder, revised. *American Journal of Psychiatry*, 157, 493-505.
- Green, S. B., & Salkind, N. J. (2008). *Using SPSS for windows and macintosh. Analyzing and understanding data* (5th eds). New Jersey: Upper Saddle River.
- Horney, K. (1945). *New ways in psychoanalysis*. New York: Norton Publishing.
- Kaya, Z. (2001). *Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2003). *Kişisel gelişim uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik psikolojisi* (7. bs). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana baba tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuzgun, Y. ve Eldelekioglu, J. (2005). Ana baba tutumları ölçeği (ergenler ve yetişkinler için). Y. Kuzgun, ve F. Bacanlı (Ed.), *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programları dizisi: 1, PDR'de kullanılan ölçerler* (s. 53-70). Ankara: Nobel Yayınları.
- Küçük, Ş. (1987). *The validity of the Turkish form of the PARI subscales II, III, IV*. Unpublished master's thesis, Bogazici University, Graduate School of Social Sciences, İstanbul.
- Landis, P. H., & Stone, C. L. (1952). *The relationship of parental authority patterns of teenage adjustments*. Bull. No: 538, Dupman, Wash, State Collage of Washington.
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., von Eye, A., Ostrom, C. W., Nitz, K., Tolwar-Soni, R., & Tubman, J. G. (1996). Continuity and discontinuity across the transition of early adolescence: A developmental contextual perspective. In J. A. Graber, J. Brooks-Gunn, & A. C. Petersen (Eds.), *Transitions through adolescence: Interpersonal domains and context* (pp. 3-22). New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen & E. M. Hetherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development* (Vol. 4. 4th ed., pp. 1-101). New York: Wiley.
- Mahalanobis, P. C. (1936). On the generalized distance in statistics. *Proceedings of the National Institute of Sciences of India*, 2, 49-55.
- Manassis, K., & Bradley, S. J. (1994). The development of childhood anxiety disorders: Toward an integrated model. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15, 345-366.
- Mannuzza, S., Klein, R. G., Moulton, J. L., Scarfone, N., Malloy, P., Vosburg, S. K., et al. (2002). Anxiety sensitivity among children of parents with anxiety disorders: A controlled high-risk study. *Journal of Anxiety Disorders*, 16, 135-148.
- McGillicuddy, N. B., Rychtarik, R. G., Morsheimer, E. T., & Burke, M. R. (2007). Agreement between parent and adolescent reports of adolescent substance use. *Journal of Child and Adolescent Substance Abuse*, 16, 59-78.
- Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2006). *Applied multivariate research. Design and interpretation*. London: Sage Publications.
- Navaro, L. (1989). *Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitimine etkileri*. 6. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Ok, M. (1990). *13-15 yaş grubu ortaöğretim öğrencilerinde kaygı düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özen, Y. (2001). *Yarın kalmak adına sorumluluk eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Özusta, S. (1993). *Çocuklar için durumluk-sürekli kaygı envanterinin uyarılama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Rapee, R. M. (2001). The development of generalized anxiety. In M. W. Vasey, & Dadds, M. R. (Eds.), *The developmental psychopathology of anxiety* (pp. 481-504). Oxford: Oxford University Press.

Reiss, S. (1991). Expectancy model of fear, anxiety, and panic. *Clinical Psychology Review*, 11, 141-153.

Reiss, S., & McNally, R. J. (1985). Expectancy model of fear. In S. Reiss & R. R. Bootzin (Eds.), *Theoretical issues in behavior therapy* (pp. 107-121) San Diego, CA: Academic Press.

Sargın, N. (1990). *Lise I. ve III. sınıf öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Savi, F. ve Akboy, R. (2009, May). *The examination of the relationship between the puberty period behavior problems and the family functions*. Paper presented at The First International Congress of Educational Research, Canakkale, Turkey.

Scher, C. S., & Stein, M. B. (2003). Developmental antecedents of anxiety sensitivity. *Journal of Anxiety Disorders*, 17, 253-269.

Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-19.

Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E. (1970). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Consulting Palo Alto, CA: Psychologists Press.

Starcevic, V., & Berle, D. (2006). Cognitive specificity of anxiety disorders: A review of selected key construct. *Depression and Anxiety*, 23, 51-61.

Stein, M. B., Jang, K. L., & Livesley, W. J. (1999). Heritability of anxiety sensitivity: A twin study. *American Journal of Psychiatry*, 156, 246-251.

Tahiroğlu, A. Y., Avcı, A. ve Çekin, N. (2008). Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9, 1-7.

Taylor, S. (1995). Anxiety sensitivity: Theoretical perspectives and recent findings. *Behaviour Research and Therapy*, 33, 243-258.

Taylor, S. (1999). *Anxiety sensitivity: Theory, research, and treatment of the fear of anxiety*. New Jersey: Erlbaum, Mahwah.

Taylor, S., & Cox, B. J. (1998). An expanded anxiety sensitivity index: evidence for a hierarchic structure in a clinical sample. *Journal of Anxiety Disorders*, 12, 463-484.

Taylor, S., Jang, K. L., Stewart, S. H., & Stein, M. B. (2008). Etiology of the dimensions of anxiety sensitivity: A behavioral-genetic analysis. *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 899-914.

Taylor, S., Koch, W. J., Woody, S., & McLean, P. (1996). Anxiety sensitivity and depression: How are they related? *Journal of Abnormal Psychology*, 105, 474-479.

Ulutaş, I. (1999). *İlköğretim okullarına devam eden on yaş çocuklarının denetim odağı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Watt, M. C., Stewart, S. H., & Cox, B. J. (1998). A retrospective study of the learning origins of anxiety sensitivity. *Behaviour Research and Therapy*, 36, 505-525.

Yavuzer, H. (2005). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, I. (2006). *Anne baba desteği ve başarı*. Ankara: Anı Yayıncılık.